

כארץ מצרים. ולזה בחר לו לוט עם שהיה ראוי אליו לתתו לאברהם כי
 20 לו משפט הבכורה¹⁰², ולא עשה כן אבל לקחו לעצמו כי מכשול עונו היה.
 והתנו ביניהם כי, אברהם ישב בארץ כנען ולוט ישב בערי הכנען לבד,
 פעם באחת ופעם באחרת, כפי מה שיצטרך ענין מקנהו, ונמשכו אהלו
 עד סדום.

ואמרו ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד, נתפרש ע"י יחזקאל שאמר¹⁰³
 25 הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת להם ושלות השקט (עולם) היה
 לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה ותגביהנה ותעשנה תועבה לפני.
 הנה ביאר שהיו רעים לבריות ואכזרים, ומלבד זה עשו תועבה אשר היא
 דרכם הרע הידוע¹⁰⁴. ולזה אמר הכתוב, כי אנשי סדום היו רעים זה לזה
 כדברי ר"א¹⁰⁵. ומלבד זה היו חטאים לה' מאד, והוא העון המגונה אשר
 30 היו נשקעים בו. או [שמצד] שכל אנשי כנען היו חטאים, אמר שאלה היו
 חטאים מאד, כלומר יותר מהם ולכן נהפכה ארצם גופרית. והודיענו בזה
 גנות לוט שבחר בחברתם¹⁰⁶ למען ירעה מרעהו כר נרחב, והשי"ת משך
 אברהם מזה, כי לא ינוח גורל הצדיקים על שבט הרשע¹⁰⁷.

[יד—יז] וח' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו גו'. כתב רש"י ז"ל
 כל זמן שהרשע עמו היה הדיבור פורש ממנו וכו'. ואני חושב בדרך

חילופי נוסחאות

18 עולם | העולם ב מ. 19 ולזה | ולכן ג. בחר לו | בחרו ב מ; בחר ג (בין השיטין
 כתו' לו). לתתו | לתת ב מ. 20 לו | לו לו ג. 20 היה | חסר ב מ.
 21 כי אברהם | שאברהם ב מ ג. כנען | כנען כלה ב מ; כנען כלו ג (בשולי הגליון
 כתו' משקה). 25 עולם, חסר ב מ ג. 27 ביאר | באר זה ג. ומלבד זה |
 מלבד זו ג. תועבה | תועבה לפני ב מ ג. אשר היא דרכם | שהיא ג. 28 הרע |
 הרעה ב ג. כי אנשי | ואנשי ג. היו | חסר ג. 29 ר"א | ר' אברהם ב; ר' מ (בשולי
 הגליון כתו' אברהם); ר"א ב"ע ג. והוא | והיה ג. אשר היו | שהיו ג. 30 שכל |
 שמצד שכל ב מ; שמצד כל ג (בין השיטין תוקן שכל). שאלה היו | שהיו ג.
 31 ולכן | ולזה ג. גופרית | חסר ב מ ג. 32 מרעהו כר נרחב, ב מ; (בשינויים);
 מבחר ג. מרעהו | מקנה ב מ. משך אברהם מזה | חשך מזה לאברהם ב מ; חשך
 אברהם ג (בין השיטין כתו' מזה).
 [יד—יז] 1 כתב | ב ג; אמר אליו שישא עיניו (בכ"י זה נמחק) כת' מ. 2 כל | ג;

הערות

כא, יז. 103 טז מט, ג. 104 וכן העתיק באברבנאל (קצו ע"ב): וכבר
 ביאר הנביא יחזקאל רעתם באמרו הנה זה כו', הנה באר שהיו רעים לבריות
 וחטאים לשמים. 105 אבהע"ז שכתב: רעים לבני אדם ויחזקאל פירש
 זה ויד עני ואביון לא החזיקו. 106 השווה רש"י לפסוק יג. 107 ע"פ

הפשט כי מתחלה אמר השי"ת לאברהם י, לזרעך אתן את הארץ הזאת
 בסתם, אבל עתה אחרי הפרד לוט מעמו אמר אליו שישא עיניו, ויראה
 כל ארץ כנען אשר נשאה מלבד ערי הכנעני אשר בחר לו לוט, ושיתהלך
 5 בכולה לאורכה ולרחבה כי לו יתננה, (ולו) [ולא] רצה שיהיה חלק לוט
 נכלל במתנתו, ואם היה מכלל גבול הכנעני לבל תקולל חלקתו בארץ,
 ולזה אמר אחרי הפרד לוט מעמו, וברר לעצמו מה שבירר הראהו לעין
 במעשה נם כל הנשאר אליו, כדרך שהראה ארץ ישראל למשה 109 ואמר
 10 שהכל יהיה שלו לארכו ולרחבו להנאתו ולטובתו. ועל דעת רז"ל שאמרו 110
 שמריבת הרועים היתה מצד שרועי לוט היו מרעים בשדות אחרים מצד
 שדמו שלוט [י] היה יורש אברהם, ושרועי אברהם היו מוכיחין אותם כי
 עדיין לא זכה בה אברהם, אבל עודנה לכנעני ולפריזי, אחשב על דרכם,
 כי אחרי הפרד לוט מאברהם ולקח לעצמו המרעה הטוב היה המקום צר
 15 לאברהם, ולזה הרשהו שלא יחוש עוד על הגזל, אבל ירעה מקנהו בכל
 אשר יחפון.

ואמר לזה, כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך, בלבד
 עד שתחוש עליה על הגזל כמו שהשטת עד כה, אבל גם לך אתננה.
 ולזה אמר אליו עוד, קום התהלך בארץ גו', ולא יבצר ממך מקום, אבל
 20 תשתמש בה כרצונך, כי לך אתננה, שאחר שהיא עתידה להיות לזרעך

חילופי נוסחאות

וכל ב מ. שהרשע | שהיה הרשע ב מ.; שרשע ג. וכו' | חסר ב מ ג. 3 לאברהם |
 לאברם ב מ. 5 נשאה | נשאה אליו ב מ ג. בחר לו | בחר ב מ. 6 לו —
 ולא | לפי כתיב ג. לו — ולו א; לא — ולא ב מ. נכלל | בכלל ג. מכלל | חסר ג.
 7 גבול | מגבול ג. 8 מעמו | חסר ב מ. הראהו | הראהו ב. לעין | לענין ג.
 9 ארץ ישראל | כל ארץ ישראל ב מ.; כל הארץ ג. למשה | למו"ע ג. 10 שלו |
 של יש' ג. 12 שלוט היה | של לוט יהי' ב מ ג. 13 בה אברהם | אברהם בה ג.
 אבל | אבל עתה ג. 14 מאברהם | מעם אברה' ג. 15 הרשהו | הרשהו ב.
 הגזל | גזל ג. 17 את | חסר ב מ ג. לך אתננה ולזרעך | לא לזרעך ב מ.; לזרעך
 אתננה ג. בלבד | בלבד אתננה ב מ. 19 גו' | לארכה ולרחבה ב מ ג. 20 כי לך —

הערות

תהלים קכה, ג. 108 למעלה יב, טז. 109 בספרי פנחס פיסקא קלו:
 ר' אליעזר אומר נתן כח בעיניו של משה וראה מסוף העולם ועד סופו, וכן אתה
 מוצא בצדיקים שרואים מסוף העולם ועד סופו שנאמר (ישעי' לג, יז) מלך ביפיו
 תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים, ונמצאת אתה אומר ב' ראיות הם, אחת ראיה
 של נחת ואחת ראיה של צער, באברהם הוא אומר שא עיניך וראה מן המקום
 אשר אתה שם, זו היא ראיה של נחת. במשה הוא אומר עלה ראש הפסגה ושא
 עיניך, זו ראיה של צער. 110 בר"ר פמ"א, ה וראה לעיל בתחילת פסוק ז.

ראוי שיהיה גם לך תשמיש בה מעתה. או שכבר זכה בה לגמרי מן (הדעת) [הדין] ¹¹¹, כדעת רז"ל שאמרו ¹¹² ירושה היתה להם מאבותיהם, ואמנם לא אמר זה לאברהם כי אם אחרי הפרד לוט מעמו, לבל יחשבו רועי לוט להתפשט בכל בהיתר ואין מכלים, ויבאישו את אברהם ביושב הארץ, אף כי עתה קצר המרעה לאברהם, וזה נאות מאד על דעת רז"ל. 25
ואמנם בא, אתננה, בלשון עתיד לשלא נגמרה המתנה עדיין לגמרי בפועל, או שיבא העתיד במקום הווה, כי כבר נמצא כמוהו.

[יד, א] ויהי בימי אמרפל. אמרו בב"ר ¹¹³ א"ר אבין כשם שפתח בד' מלכיות כך אינו חותם אלא בד' מלכיות וכו' ¹¹⁴. ושם עוד ¹¹⁵. ויהי בימי אמרפל מלך שנער זה בבל, אריוך מלך אלסר זו מדי, כדרלעומר מלך עילם זו יון, ותדעל מלך גוים זו מלכות הרשעה ¹¹⁶ שהיא מכתבת טירופא, פי' מסים ¹¹⁷ מכל אומות שבעולם. וכוונתם ז"ל שהמעשה הוזה אירע לאברהם להורות כי ארבעה מלכיות תעמדנה למכשול בעולם, והיה הראשון מהם מלך בבל כי כן העתיד, דכתיב ¹¹⁸ אנת הוא רישא די דהבא,

חילופי נוסחאות

תשמיש בה | חסר ב מ. שאחר | כי אחר ג. 21 שיהיה | שתהיה ג. 22 מן הדין | לפי כתיב ב מ; חסר ג; מן הדעת א. היתה | היה ג. 23 כי אם | אלא ב מ. 24 להתפשט | להפשט מ. מכלים | מעלים ב מ. ביושב | בעיני יושב ב מ. 25 קצר המרעה | קצרה מרעה ג. 26 בא | חסר ג. עתיד | יחיד ב מ. לגמרי | חסר ב מ. 27 או | עד ב מ. כמוהו | ממנו ב מ.

[יד, א] 1 אמרו בב"ר | ב מ; בב"ר אמ' ג. 4 עילם | עלם ג. זו יון | זה יון ב מ. טירופא | טירונא לפי נוסחת ב"ר שם וכת"י מ; טירונא ב; טירופא א ג. 5 פי' מסים | חסר ב מ ג (בכ"י ג בשולי הגליון כתו' פי' מסים). שבעולם | העולם ב מ ג. שהמעשה | מעשה מ; שמעשה ג. 6 תעמדנה | תעמודנה ב מ ג. והיה הראשון | ויהיה הא' ג. 7 כי כן העתיד | חסר ג. די דהבא | לפי המקרא וכת"י ב מ; דידהבא

הערות

111 ראה רמב"ן כאן. 112 ב"ב קיט, ב; ע"ז נג, ב. 113 פרשה מב, ב. 114 כלומר גם העתיד באחרית הימים יחתם בנס שיתגברו על ד' אומות וכדלהלן. וראה מתנות כהונה. 115 שם ד. 116 כנוסחת ספרנו כ"ה בכתה"י מינכן ושטוטגרט (ראה חילופי גירסאות בהוצאת טאוודר), ונוסחה זו נכונה לפי סדר ממשל ד' המלכיות בבל, מדי, יון, אדום, ונוסחת הדפוס; אריוך מלך אלסר זו אנטיוכס (בנוסחאות אחרות: זו יון), כדרלעומר מלך עילם זו מדי, לפי גירסא זו סדר המלכיות עפ"י הכתוב דניאל ח, ב; ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה. והרמב"ן (ראה להלן) מיישב גירסת ספרנו וכתב כי יון מלך לראשונה בעילם. 117 עיין ערוך ערך טרונא שהוא הטלת מסים וארנוניות. 118 דניאל ב, לת.